

S självkritiska omprövning av skolpolitiken är ett föredöme

Dagens Nyheter den 11 februari 2019

Förra året lät den dåvarande gymnasieministern Anna Ekström och LO:s ordförande Karl-Petter Thorwaldsson meddela att Socialdemokraterna har anledning att vara självkritiska över delar av den skolpolitik de har fört under senare decennier. De menade att de inte tillräckligt har betonat vikten av studiero, ämneskunskaper och lärarens roll som kunskapsförmedlande auktoritet i skolan.

Det var ett välkommet besked. I strävan efter att skapa ett jämlikt samhälle är en högklassig kunskapsskola avgörande. När skolan sviker sitt kunskapsförmedlande uppdrag blir det i stället elevernas hemförhållanden som får en avgörande inverkan på hur långt de kan ta sig.

Nu har Anna Ekström lyfts upp till utbildningsminister och med den rollen kommer ett starkt mandat att påverka skolpolitiken. Ekström har således en unik chans att omsätta sin självkritik i konkret handling. I det som har kommit att kallas januariavtalet återfinns skrivningar som visar på högt ställda mål vad gäller återupprättandet av Sverige som kunskapsnation. Målet är att förbättra skolresultaten, stärka studieron i klassrummen och skapa mer likvärdighet i skolsystemet.

Vi är övertygande om att det är bra mål, men däremot finns det flera delar av skolpolitiken i den överenskommelse som slöts mellan regeringspartierna och de liberala partierna som riskerar att stå i vägen för en lyckosam omsvängning av den gällande skolpolitiken.

För det första innehåller överenskommelsen en skrivning om att läroplaner och kursplaner "ska revideras i syfte att stärka betoningen på kunskap och faktakunskaper". Det är lovvärt, då dagens läroplan fokuserar för mycket på förmågor och för lite på ämneskunskaper. Även kunskapskraven har kritiserats för att vara alltför abstrakta. Problemet är att man lämnar över uppdraget att förbättra läroplanerna till Skolverket, trots att det är just den myndighet som ligger bakom flera av de problem som överenskommelsen adresserar.

1. Vi menar att ett effektivare sätt att förbättra skolans styrdokument vore att sätta samman expertkommittéer med uppdrag att ta fram förslag på hur betoningen på ämneskunskaper i läroplanen kan bli mer framträdande. För att underlätta arbetet bör internationell expertis anlitas. I både Storbritannien och USA finns många välmeriterade forskare som är specialiserade på att utforma så kallade "knowledge-rich curricula". Att ge Skolverket ensamrätt att förändra dessa viktiga dokument är ingen framkomlig väg.

Strävan att stärka studieron i skolan kommer i överenskommelsen till uttryck genom exempelvis en skrivning om att förenkla avstängning av elever som "hotat eller utsatt andra för våld". Dessvärre riskerar åtgärden att bli tandlös, eftersom det inte är juridiken som i dag tycks vara det huvudsakliga skälet till att rektorer inte tar till disciplinära åtgärder. Nio av tio rektorer uppger att de känner till sina befogenheter. I stället handlar det om att många

rektorer helt enkelt inte anser att det är önskvärt med disciplinära åtgärder, som exempelvis kvarsittning och avstängning.

I en enkät framkommer det att de föredrar ”samtal, stöd och förebyggande arbete”. Även om det självfallet kan vara bra är det knappast tillräckligt med tanke på det ökande antalet anmälningar om våld i skolan.

2. För att få igenom sin vilja bör regeringen i stället gå fram med ett förslag om att göra det obligatoriskt för rektorer att vidta disciplinära åtgärder vid lagöverträdelse eller upprepade brott mot skolans ordningsregler. Kravet på att elever ska få vara med och utforma ordningsregler bör också slopas.
3. För att möjliggöra intentionen om att återupprätta vikten av den kunskapsförmedlande läraren är det även avgörande att lärarutbildningen stärks. Att det finns flera skrivningar om att reformera utbildningen i överenskommelsen är inte tillräckligt, då den redan har reformerats flera gånger under de senaste decennierna utan framgång.

För att på riktigt skapa lärarutbildningar där blivande lärare får lära sig effektiva undervisningsmetoder behövs mer än en reform. I stället behövs helt nya lärarutbildningar för studenter som redan besitter ämneskunskap, utbildningar som endast sträcker sig över en eller två terminer. Sådana utbildningar ska rusta de blivande lärarna med modern kognitionsforskning, praktisk metodik och grundläggande kunskap om bedömning och betygsättning. För att undvika att tidigare misstag upprepas bör således inte de pedagogiska institutionerna involveras i utformningen av de nya lärarutbildningarna.

4. Sist men inte minst måste regelverken anpassas till att skolan i dag är en kvasimarknad med en mängd konkurrerande aktörer och organisationsformer. Trots att det har gått mer än ett kvarts sekel sedan friskolereformen genomfördes har vi inte sett de utlovade kvalitetsförbättringarna eller kostnadseffektiviseringarna.

Den svenska modellen med skolval och olika utförare – inklusive vinstdrivande företag – förutsätter att läroplaner och skolmyndigheter både bejakar att kunskap kan mätas och är beredda att bestämma vad som ska mätas. Det finns i dag inte ett utarbetat system för detta, vilket borde vara något som oroar alla partier som ingår i överenskommelsen.

Alla reformer riskerar dock att bli tandlösa om inte den akuta lärarbristen adresseras. Trots det nämns inte avsaknaden av tiotusentals lärare i överenskommelsen. Fler lönesatsningar löser inte problemet. Dels finns inte pengar till detta, dels beror lärarbristen i första hand på oattraktiva arbetsvillkor.

Det finns inget alexanderhugg som i ett slag kan lösa alla problem, men ett förslag som samtliga partier (och även de båda lärarfacken) bör beakta på allvar är ett återinförande av den så kallade undervisningsskyldigheten, USK. Den reglerade lärarnas undervisningstid innan den togs bort år 1995, vilket visade sig vara ett stort misstag.

I dag kan arbetsgivare ålägga lärarna i princip hur många lektioner som helst. Ovanpå detta läggs sedan det krävande mentorsuppdraget, i vilket ingår i många fall mycket omfattande kommunikation med föräldrar och hantering av elevernas sociala problem. Denna överbelastning av tjänsteinnehållet hämmar både undervisningens kvalitet och orsakar stor psykisk ohälsa bland lärarkåren.

Vi är väl medvetna om att en överenskommelse mellan olika partier är resultatet av kompromisser. Samtidigt är det tydligt att krafttag krävs för att vända den svenska skolans utveckling, vilket är utbildningsministerns ansvar. Socialdemokraternas efterlängtade omprövning av sin skolpolitik bör ses som ett föredöme. Nu bör fler partier svälja sin stolthet och ompröva sin politik för att möjliggöra långsiktiga och blocköverskridande samarbeten i skolområdet.

Vi är övertygade om att en omläggning av den svenska skolpolitiken på det sätt som vi skisserat i denna artikel är den enskilt viktigaste åtgärden på lång sikt för att bryta den nuvarande utvecklingen vad gäller ojämlikhet, segregation och utanförskap.

Magnus Henrekson

Isak Skogstad